

GAST AAN HET WOORD 17 - ARTHUR POLSPOEL: OUDE HOVEN VAN DE KERK

Arthur Polspoel (1943) studeerde theologie in Tilburg en was diverse jaren werkzaam als pastoraal werker in het bisdom Breda.

Van 1979-2006 was hij universitair docent pastoraaltheologie aan de Theologische Faculteit van Tilburg. Hij publiceerde diverse boeken over rouw, terminale zorg, eenzaamheid en verzorgt veel lezingen, symposia en cursussen over deze thema's in Nederland en Vlaanderen.

Utrecht - Nicolaaskerkhof

In onze westerse cultuur, die sterk beïnvloed is door het christendom, was het in de vroegste periode (20 eeuwen geleden) gebruikelijk dat nabestaanden veelvuldig de graven van hun dierbaren bezochten, voedsel meenamen en daar 'in gezelschap van' de overledenen een maaltijd gebruikten. Het is vanuit dat gebruik dat de liturgische viering van de christelijke gemeenschap – de eucharistische maaltijd – steeds meer ging plaatsvinden op de plek waar de voorouders begraven waren. Vanaf de 4^e eeuw werden op die plaatsen dan ook de eerste kerken gebouwd. Toen het christendom zich verspreidde over Europa werden er nieuwe kerkjes gebouwd waarin en rond welke de doden begraven werden.

De begraafplaats lag daardoor vanzelfsprekend in het centrum van de gemeenschap en de voorouders bleven verbonden met de gemeenschap van de levenden. De plaats van de doden in de gemeenschap was een ereplaats. Zij waren letterlijk het middelpunt. Ze hoorden erbij.

Er was ook een levendig contact tussen de gemeenschap van de doden en de gemeenschap van de levenden. Vanuit de levenden gezien was men enerzijds bang voor de zielen of de geesten van de doden die misschien nog wel rondzwierven in de buurt van het graf en anderzijds deed men een beroep op de kracht en de invloed van de gestorven waarvan men zeker wist dat ze al in de hemel opgenomen waren (het bidden tot de heiligen om voorspraak en steun).

Dat gevoel van wederzijds contact is nagenoeg uit onze rationele cultuur verdwenen. Wij gedenken de doden maar angst voor hun ronddolende geest hebben we niet meer en van het doen van een beroep op steun verwachten we niet al te veel.

Vandaag de dag begraven we de doden – om begrijpelijke redenen – aan de rand van de stad. De begraafplaatsen te midden van de gemeenschap, rondom de kerk verdwijnen steeds meer.

De scheiding tussen de gemeenschap van de doden en de gemeenschap van de levenden is ook daarom erg groot geworden.

Van gemeenschap is überhaupt weinig sprake. Zoals wij, de levenden, geïndividualiseerd zijn, zo zijn ook onze doden individuen geworden. Ze liggen eenzaam, te midden van velen, dood te zijn. En de rouwende loopt gedachteloos aan al die anonieme doden voorbij, op weg naar die éne dierbare.

In sommige steden, bijvoorbeeld Utrecht, verwijzen namen van pleinen of straten nog naar de oorspronkelijke functie van deze plaatsen: Oudkerkhof, Janskerkhof, Jacobskerkhof, Pieterkerkhof, Buurkerkhof, Nicolaaskerkhof. Op andere plaatsen zijn restanten van begraafplaatsen – letterlijk het kerkhof: *de hof van de kerk* – nog wel aanwezig. En op een enkele plaats wordt daar zelfs nu nog begraven.

Ik zou ervoor willen pleiten dat deze letterlijke kerkhoven opgenomen zouden worden in monumentenlijsten van de gemeente. Ik heb er de afgelopen jaren diverse geruimd zien worden en daar heeft men dan het kerkhof tot een glad gazon gemaakt of men heeft er parkeerruimte gecreëerd. Eeuwig zonde! De doden moesten eens weten.